

Jaarverslag 1959

van de

**Commissie inzake Wateronttrekking aan de Bodem
(CoWaBo)**

Het gebruik van grondwater in Nederland.

De wateronttrekking aan de bodem is in Nederland geregeld door twee wetten: De Grondwaterwet Waterleidingbedrijven, die in werking is getreden op 1 maart 1955 en de Hinderwet. Eerstgenoemde wet regelt alleen wateronttrekkingen ten behoeve van de openbare voorziening van drinkwater. De vergunningen hiervoor worden verleend door de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid gehoord het advies van de Commissie Grondwaterwet Waterleidingbedrijven, die dezelfde samenstelling heeft als de Commissie inzake Wateronttrekking aan de Bodem. Alle overige wateronttrekkingen door middel van pompen aangedreven door motoren en waarvan het vermogen een zeker — laag — vermogen te boven gaat, zijn geregeld door de Hinderwet. De vergunningen hiervoor worden in het algemeen door de gemeentebesturen verleend en in bijzondere gevallen door de Colleges van Gedeputeerde Staten of door de Kroon. Het betreft hier voornamelijk wateronttrekkingen voor industriële doeleinden en tegenwoordig ook in toenemende mate voor agrarische doeleinden, zoals beregening en bevoeiing. De gezamenlijke grondwateronttrekking ten behoeve van de drinkwatervoorziening bedraagt reeds ruim 300 miljoen m³ per jaar. De bij de Hinderwet geregelde onttrekking van grondwater is minstens even groot, doch de juiste omvang is niet bekend.

Voor niet-deskundigen is het vaak niet mogelijk de gevolgen van een wateronttrekking op de omgeving te beoordelen. Het is de taak van de Commissie inzake Wateronttrekking aan de Bodem om, indien dit door de besturen van provinciën, gemeenten, waterschappen of particuliere ondernemingen wordt gewenst, advies uit te brengen over de mogelijk te verwachten invloed op de omgeving. Daarbij kunnen soms maatregelen worden aangegeven, waardoor eventuele schadelijke gevolgen kunnen worden ondervangen.

Bepaalde industrieën hebben bij hun fabricageproces zeer grote hoeveelheden water nodig. Wanneer dit water aan de bodem wordt onttrokken kan dit een niet onbelangrijke verlaging van de stand van het grondwater tengevolge hebben. Dit kan van betekenis zijn voor de waterwinning van andere fabrieken en van waterleidingbedrijven, voor de groei van land- en tuinbouwgewassen en bos en voor het natuurschoon. De Hinderwet kent echter niet het afwegen van verschillende belangen tegen elkaar, zoals dit bij de Grondwaterwet Waterleidingbedrijven gebeurt. Met het toenemen van de winning van grondwater zullen dan ook de belangenconflicten sterker aan de dag treden.

In het droge jaar 1959 is het gebruik van grondwater ten behoeve van beregening en bevoeiing in land- en tuinbouw sterk toege-

nomen. Tot dusverre lagen de punten waar water werd onttrokken verspreid en zij waren gering in aantal. Waar de wateronttrekking intensiever wordt en waar de geohydrologische gesteldheid weinig gunstig voor het winnen van grondwater is, zullen dalingen van de grondwaterstand, die voor naburige bedrijven schadelijk kunnen zijn, kunnen vóórkomen.

Behalve bij de toepassing van de Hinderwet kan de Commissie op verzoek ook advies uitbrengen in andere gevallen waarin verlaging van de grondwaterstand is te verwachten zoals bij de aanleg van kanalen, drooglegging van gronden en bij de uitvoering van diepe ontgravingen.

Samenstelling van de Commissie.

Met ingang van 1 november 1959 werd aan Ir. F. W. Malsch, lid en voorzitter van de Commissie op zijn verzoek eervol ontslag verleend wegens het verlaten van de Rijksdienst in verband met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. In zijn plaats werd zijn ambtsopvolger Ir. H. W. Schenkenberg van Mierop tot lid en voorzitter benoemd.

De Commissie was eind 1959 als volgt samengesteld:

Ir. H. W. Schenkenberg van Mierop, directeur van het Staatsbosbeheer te Utrecht, voorzitter;

Dr. Ir. C. van den Berg, directeur van het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding te Wageningen;

Ir. S. Herweijer, directeur van de Cultuurtechnische Dienst te Utrecht;

Ir. J. v. d. Kerk, hoofdingenieur-directeur, hoofd van de afdeling Waterhuishouding ter Directie van de Waterstaat te 's-Gravenhage;

Ir. C. v. Rooyen, directeur van het Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening te 's-Gravenhage.

Secretaris: Ir. H. de Vries, ingenieur 1e klasse bij de Cultuurtechnische Dienst, Maliebaan 21 te Utrecht, telef. (030) 2 67 51.

Werkzaamheden.

Verordening der gemeente Velsen inzake onttrekking van water aan de bodem.

Door de gemeenteraad van Velsen werd in 1956 een op advies van onze Commissie opgestelde verordening aangenomen inzake

onttrekking van water aan de bodem. Deze verordening had ten doel het gebruik van grondwater te regelen ook in die gevallen, waarin de Hinderwet niet toereikend is.

De verordening werd ter goedkeuring aan het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Noordholland gezonden. Bij dit College bleken bezwaren te bestaan, daar gevreesd werd voor het ontstaan van een onoverzichtelijk complex van voorschriften, waarbij bovendien de capaciteit waar beneden geen vergunning vereist zou zijn, zou afwijken van de voor het streekplan ontworpen voorschriften. In een bespreking ter provinciale griffie kregen vertegenwoordigers van de gemeente Velsen en van de Commissie gelegenheid hun standpunt toe te lichten.

In Velsen wordt vooral in de nabijheid van het Noordzeekanaal veel water voor industriële doeleinden aan de bodem onttrokken. De hoeveelheid water die wordt opgepompt is groter dan de hoeveelheid, die uit de naaste omgeving kan toevloeien. Er wordt dus ingeteerd op de hoeveelheid zoet water die in de bodem aanwezig is en dit leidt op den duur tot het aantrekken van zout water. Bovendien wordt soms water van goede kwaliteit gebruikt voor doeleinden, waarvoor ook brak water te gebruiken is.

Gezien het feit, dat slechts een beperkte hoeveelheid water ter beschikking staat en dat de benodigde hoeveelheid in de toekomst nog zal toenemen, is het gewenst, dat een beleid kan worden gevoerd, waarbij het beschikbare water zo billijk mogelijk en met afweging van de betrokken belangen wordt verdeeld. De Hinderwet, die beoogt de verhoudingen tussen burens te regelen is wel van toepassing op waterwinning met behulp van door motoren aangedreven pompen, maar een beheer van het grondwater beoogt deze wet niet. Binnen de gemeente Velsen is een economisch beheer van het grondwater dringend geworden. Ook in andere delen van het land behoeft de toestand plaatselijk nadere aandacht. Het waterbeleid is feitelijk een zaak die in een groter verband moet worden beschouwd. In het geval van Velsen zou een gemeentelijke verordening dan ook als een voorlopige maatregel moeten worden gezien.

Een punt van discussie was of winningen met een capaciteit van minder dan 35 m³ per uur in een verordening zouden moeten worden betrokken. De pompen, die bij de tuinbouwbedrijven in gebruik zijn, hebben gewoonlijk een geringere capaciteit. Bij een grens van 35 m³ per uur zou het agrarisch gebruik praktisch ongehinderd kunnen plaatsvinden. Daarbij moet wel worden bedacht, dat reeds meer dan 100 bevoeiingsinstallaties in de gemeenten Heemskerk en Beverwijk in bedrijf zijn. Daar de pompen vrijwel alle tegelijk

worden gebruikt, veroorzaken ze een duidelijk merkbare daling van de stijghoogte van het water onder de aldaar voorkomende holocene kleilaag. Dit kan tot gevolg hebben, dat de zoutgrens wordt opgetrokken onder het tuinbouwgebied. Deze pompen zijn dus een factor waarmede is rekening te houden bij een gericht beheer van het grondwater.

Het College van Gedeputeerde Staten van Noordholland had aan het einde van het jaar nog niet zijn instemming aan de verordening gegeven en de ontvangst daarvan nog niet aan het gemeentebestuur bericht.

Overdracht van lopende zaken.

Bij het in werking treden van de Grondwaterwet Waterleidingbedrijven in 1955 was een aantal zaken betreffende waterleidingbedrijven bij de Commissie in behandeling, waarvoor een Hinderwetsvergunning was aangevraagd. In de meeste gevallen was in verband met de periode die nodig was voor het onderzoek een tijdelijke vergunning uitgereikt. Deze zaken zijn verder behandeld volgens de procedure van de Grondwaterwet Waterleidingbedrijven, waarbij advies werd uitgebracht door de desbetreffende Commissie. Slechts voor de waterwinning van 28 putten van de Amsterdamse Waterleiding nabij *Vogelenzang* bestond nog een tijdelijke vergunning ingevolge de Hinderwet. Deze vergunning was van kracht tot 24 maart 1959. De Amsterdamse Waterleidingen vroegen in aansluiting hierop een vergunning aan krachtens de Grondwaterwet Waterleidingbedrijven.

De vrees bestond bij grondeigenaars en pachters en bij het polderbestuur van de Polder *Vogelenzang*, dat de 2 series van respectievelijk 10 en 18 putten de grondwaterstand tot een ongewenst peil zouden verlagen. Door middel van wateraanvoer in het slotensysteem werd getracht de grondwaterstand op een voldoende hoog niveau te houden. Door middel van waarnemingen in series peilbuizen werd nagegaan of door de getroffen maatregelen de grondwaterstand in de naburige gronden voldoende kon worden beheerst. Uit de waarnemingen bleek, dat in de hoge humusarme zandgronden ten westen van de Doodweg en ten zuiden van het Huis te *Vogelenzang* de waterhuishouding niet optimaal was.

Dit was echter een gevolg van de hoge en ongelijke ligging van het maaiveld en van het aantal en de afmetingen van de sloten en duikers. In hun huidige vorm zijn deze gronden minder geschikt voor grasland. Afzanding tot een lager peil zal deze gronden geschikt kunnen maken voor de teelt van bloembollen. Vernomen werd, dat inderdaad tot deze maatregel zal worden overgegaan.

In de lagere gronden ten oosten van de Doodweg, ten noorden en ten zuiden van de Becksiaan, kon door regeling van het slootpeil de grondwaterstand in voldoende mate worden beheerst. Door de lagere en vlakkere ligging van het terrein is de waterhuishouding op deze zandgronden gunstiger dan in het eerstgenoemde gebied. Ook de plaatselijk op geringe diepte aangetroffen veenlaag bleek slechts in geringe mate een storende invloed op de wateraanvoer te hebben.

Sinds de aanvoer van rivierwater naar het duingebied tot stand kwam, is de stijghoogte van het water onder de holocene kleilaag, waaronder ook de filters van de pompputten zijn gesteld, aanmerkelijk toegenomen. Hierdoor is de doorsijpeling van het water naar de diepere ondergrond, die juist de oorzaak van een daling van de grondwaterstand in de bovengrond zou kunnen zijn, geringer geworden.

De Commissie Grondwaterwet Waterleidingbedrijven berichtte in haar advies aan het College van Gedeputeerde Staten dan ook, dat haars inziens onder de huidige omstandigheden geen ernstige bezwaren tegen het verlenen van een vergunning zullen bestaan

Voortzetting van de lopende zaken.

Waterwinning Koninklijke Papierfabrieken Van Gelder Zonen N.V.

Bij besluit van 2 oktober 1957 werd aan de Koninklijke Papierfabrieken Van Gelder Zonen N.V. vergunning verleend tot het onttrekken van water aan 16 pompputten bij Tusschenwijk tot 1 januari 1959.

In de periode dat deze tijdelijke vergunning van kracht was, werd een onderzoek ingesteld naar de hydrologische toestand rondom Tusschenwijk, die was gewijzigd nadat de aanvoer van rivierwater door de N.V. Watertransportmaatschappij Rijn—Kennemerland tot stand was gekomen. Verwacht werd, dat op het gebruik van grondwater zou kunnen worden bespaard, hetgeen in dit gebied zeer noodzakelijk was gebleken.

In een rapport, dat door het Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening werd uitgebracht, werden de gevolgen berekend van een wateronttrekking van gemiddeld 120 m³ per etmaal per put, vermeerderd met een tijdelijke onttrekking van 800 m³ per etmaal per put gedurende een week in welke periode de kwaliteit van het rivierwater werd verondersteld niet te voldoen aan de gestelde eisen. De totale hoeveelheid onttrokken grondwater is geringer dan vóór het in werking treden van de aanvoer van het rivierwater. De gevolgen van de wateronttrekking zullen thans dan ook geringer zijn. De tijdelijk extrabelasting zou slechts een onbetekenende in-

vloed hebben op de grootte van de fluctuaties van het freatisch vlak.

De Commissie was van mening, dat de algehele verbetering in de waterhuishouding zodanig was, dat de voortzetting van de beperkte waterwinning, die ook in het belang van de Papierfabrieken zelf zo klein mogelijk wordt gehouden, in verband met de kans op verzouting van de putten, geoorloofd moet worden geacht. Tegen de aanvraag werden geen bezwaren ingebracht. Het College van Gedeputeerde Staten verleende bij besluit van 14 oktober 1959 de gevraagde vergunning.

Waterwinning N.V. Grolsche Bierbrouwerij „De Klok” te Groenlo.

Ofschoon reeds aan het einde van het vorige verslagjaar de Commissie aan het gemeentebestuur van Groenlo zijn advies had uitgebracht, was deze zaak nog niet als afgesloten te beschouwen, daar nog onderhandelingen tussen de betrokken partijen gaande waren.

De Bierbrouwerij onttrok water aan de bodem door middel van een pompput. Hiervoor was een tijdelijke vergunning verleend, opdat de Commissie onderzoek kon verrichten om na te gaan of de tegen de aanvraag om een Hinderwetsvergunning ingebrachte bezwaren gegrond waren.

De Commissie toonde aan, dat in de omgeving van de pompput de grondwaterstand werd verlaagd. Dit was voornamelijk van belang voor de watervoorziening van mens en dier, die in dit gebied in hoofdzaak door middel van ondiepe drinkwaterputten plaats heeft. Deze drinkwaterputten worden gewoonlijk niet dieper gegraven wegens het plaatselijk voorkomen van leemlagen. In droge perioden bevatten deze putten vaak onvoldoende water en door de wateronttrekking zouden zij vaker en langer ongeschikt zijn voor de watervoorziening. Daar dit niet aanvaardbaar was kon geen vergunning krachtens de Hinderwet worden verleend, zonder dat voor deze watervoorziening een oplossing was gevonden.

Beide partijen toonden zich bereid te streven naar een oplossing, daar het water zowel voor de Bierbrouwerij als voor de landbouwers onontbeerlijk is. De duur van de onderhandelingen die aanvankelijk niet tot een resultaat leidden, maakte enige malen een verlenging van de tijdelijke vergunning noodzakelijk.

Tenslotte werd overeenstemming bereikt, waarbij de Directie van de Bierbrouwerij bereid werd gevonden de aansluiting aan de waterleiding te bekostigen van een aantal boerderijen, waarvan de watervoorziening volgens het onderzoek van de Commissie in gevaar zou worden gebracht.

Daar nu de aanvankelijke bezwaren uit de weg waren geruimd.

kon het gemeentebestuur besluiten tot het verlenen van de vergunning.

Nieuwe zaken.

Waterwinnings te Velsen.

Van het gemeentebestuur van Velsen werd een verzoek ontvangen om het advies van de Commissie in een tweetal aanvragen om een vergunning ingevolge de Hinderwet

Op het zogenaamde 2e Sluiseiland te IJmuiden bevinden zich gebouwen van de P.T.T. Deze gebouwen zijn voorzien van een luchtverversingsinstallatie waarbij bij een bepaalde temperatuur van de lucht een koelingsinstallatie in werking treedt. Voor de koeling wordt grondwater gebruikt. Hoewel het in het algemeen wenselijk wordt geacht voor koelingsdoeleinden het zouthoudende diepe grondwater te gebruiken, meende de Commissie in dit geval, waarin slechts incidenteel een geringe hoeveelheid water wordt gebruikt, dat tot het verlenen van een vergunning moet worden geadviseerd. Voorts werd het advies van de Commissie gevraagd inzake een aanvraag tot het oppompen van grondwater van de visconservenfabriek N.V. Neco. Deze industrie betrok het benodigde bedrijfswater tot dusverre van het Staatsvissershavenbedrijf. Om kosten te besparen vroeg dit bedrijf vergunning het water zelf door middel van een pompput te mogen winnen op een diepte van 50—60 m beneden het maaiveld.

Daar het verzoek om advies kort voor de jaarwisseling werd ontvangen was aan het einde van het verslagjaar terzake nog geen advies uitgebracht.